

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 504.75:330.562:338.43

Шапошников К.С.,
*доктор економічних наук, професор,
декан факультету економіки і менеджменту,
Херсонського державного університету*

ЕКОЛОГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА

ENVIRONMENTAL PRIORITIES OF NATURAL RESOURCE SUPPORT OF AGRICULTURAL SECTOR

У статті розглянуто екологічні пріоритети у розвитку економіки на засадах сталості. Обґрунтовано необхідність запровадження системних державних і регіональних програм щодо збереження екосистем. Виявлено пріоритетні чинники впливу на забезпечення екологізації виробництв, зниження рівня екологічних ризиків. Доведено необхідність запровадження системних дій з орієнтацією на інвестиційно-інноваційний розвиток, підвищення рівня технологічної готовності галузей економіки і активізації проникнення інноваційних технологічних рішень.

Ключові слова: екологічна безпека, сталий розвиток, екологізація, технологічна готовність, проникнення технологій.

В статье рассмотрены экологические приоритеты в развитии экономики страны на основе стабильности. Обоснована необходимость внедрения системных государственных и региональных программ сохранения экосистем. Выявлены приоритетные факторы влияния на формирование условий экологизации производств, снижение уровня экологических рисков. Доказана необходимость внедрения системных мероприятий с ориентацией на инвестиционное и инновационное развитие, повышение уровня технологической готовности отраслей экономики и активизации внедрения инновационных технологических решений.

Ключевые слова: экологическая безопасность, стабильное развитие, экологизация, технологическая готовность, внедрение технологий.

The paper considers the environmental priorities in economic development on the basis of stability. The necessity of introducing the system of national and regional programs for the conservation of ecosystems. Identified priority factors influencing the formation of conditions greening production, reducing environmental risks. Presented by the need to implement systematic measures with a focus on investment and innovative development, increase the level of technological readiness of the economy and enhancing the implementation of innovative technological solutions.

Keywords: environmental security, sustainable development, greening, technological readiness, introduction of technology.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення спостерігається зростання негативного впливу на природно-ресурсну основу через переважаючий вплив економічних інтересів над екологічними. За умов глобалізації світової економіки аспекти сталого розвитку залишаються пріоритетними через необхідність вирішення екологічних питань, які нівелюються фінансовими пріоритетами у розвитку будь-якого бізнесу. Особливо актуальною реалізація заходів у забезпеченні сталого розвитку є для аграрного сектору, який має тісний зв'язок з біологічними особливостями природних ресурсів, у тому числі з урахуванням регіональних особливостей території, її екологічного стану і запровадженням дій щодо мінімізації екологічних ризиків.

При цьому природно-ресурсне забезпечення розвитку аграрного сектору як галузі, яка має тісний зв'язок з біологічними особливостями природних ресурсів за видами, слід розглядати у взаємозв'язку з реалізацією заходів щодо раціонального використання ресурсів, дієвістю і результативністю природоохоронних дій на різних рівнях управління, від державного, до локального. Тільки за таких умов можна забезпечити збереження навколишнього середовища і направити розвиток галузі у біоекономічну площину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку аграрного сектору з урахуванням екологічних пріоритетів та оптимізації використання природно-ресурсного потенціалу розглядалися у наукових публікаціях таких вітчизняних вчених, як: В. Борисової [1], О. Вишневської [2], С. Дорогунцова [3], Б. Данилишина [4], Л. Мельника [5], П. Саблука [6], Є. Хлобистова [7]. На належну увагу заслуговують також наукові розробки інших вітчизняних і зарубіжних вчених. Екологічні пріоритети у забезпеченні подальшого соціально-економічного розвитку залишаються переважаючими через зниження біологічних можливостей окремих видів природних ресурсів до самовідновлення. Переважаюча більшість країн світу з інноваційно-орієнтованою економікою запроваджують відповідні державні та регіональні програми з метою забезпечення

можливостей мінімізації екологічних ризиків і гарантування відповідної екологічної безпеки у довгостроковій перспективі.

Саме тому подібні дослідження не втрачають актуальності і залишаються пріоритетними у обґрунтуванні напрямів подальшого розвитку країни, окремих територій і галузей економіки.

Постановка завдання. Наше дослідження спрямоване на обґрунтування складових і виявлення потенційних можливостей щодо обмеження негативного впливу на навколишнє середовище на основі системності і комплексності дії. Метою нашого дослідження є виявлення екологічних пріоритетів у розвитку аграрного сектору, які спрямовано на забезпечення раціонального використання природно-ресурсного потенціалу і збереженням навколишнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Негативні екологічні тенденції пов'язані з технологічним навантаженням на окремі види природних ресурсів, що потребує активізації інвестиційно-інноваційної діяльності, особливо у ресурсоємких галузях народного господарства. Забруднення навколишнього середовища, втрата можливості природних ресурсів до самовідновлення, загострення екологічних ризиків вимагають комплексності і системності реалізації природоохоронних заходів.

Екологічний розвиток суспільства може відбуватися за умови раціонального використання природних ресурсів за видами, у тому числі через обмеження у використанні, запровадження процесу технологічного оновлення у напрямку екологізації виробництв.

Екологічні аспекти у використанні природно-ресурсного потенціалу аграрного сектору мають тісний зв'язок із територіальними особливостями, властивостями природних екосистем. Надзвичайно важливим з екологічної і економічної точки зору є забезпечення дієвості усіх етапів формування і використання природно-ресурсного потенціалу аграрного сектору через оптимальне поєднання екологічно безпечних, техніко-технологічних, гідромеліоративних, біотехнологічних напрямів виробництва,

регулювання і коригування способів збереження окремих видів ресурсів, відповідно до їх біологічних особливостей і змін, які відбуваються у навколишньому середовищі. При цьому особлива увага має приділятися формуванню оптимальних за структурою угідь і високопродуктивних агроландшафтів із належним рівнем саморегулювання природно-екологічних процесів, застосування екологічно безпечних систем землеробства і тваринництва в сільськогосподарських підприємствах усіх форм власності [1].

З урахуванням існуючих тенденцій на державному рівні визначено пріоритетним забезпечення можливостей щодо формування екологічної безпеки, що є невід'ємною умовою стійкого економічного та соціального розвитку, а підтримка екологічної рівноваги є обов'язком держави. Екологічна безпека розглядається через систему політичних, правових, економічних, технологічних і інших заходів, що спрямовані на забезпечення гарантій захищеності навколишнього середовища і життєво важливих інтересів людини та громадянина від можливого негативного впливу господарської та іншої діяльності, від загроз виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру в теперішньому та майбутньому часі.

Формування екологічної безпеки на державному рівні має тісний зв'язок з інвестиційно-інноваційними чинниками впливу, які залежать від рівня технологічної готовності галузей економіки і можливостей щодо проникнення інноваційних технологічних рішень з метою зниження негативного впливу на навколишнє середовище, забезпечення умов щодо самовідновлення природних ресурсів.

У розвитку аграрного сектора вагомою складовою розвитку є забезпечення можливостей щодо збереження біологічних особливостей природних ресурсів за видами і гарантування екологічної безпеки територій на перспективу. З метою збереження природно-ресурсної основи галузі подальший розвиток повинен ґрунтуватися на системній комплексній аналітичній оцінці, яка надасть можливість приймати відповідні управлінські рішення на локальному рівні.

Комплексна аналітична оцінка повинна проводити за такими принципами [2-4]: охоплення системою показників усіх напрямів діяльності підприємства, стадій виробничого циклу, процесів взаємодії підприємства з його мікросередовищем; відображення за допомогою системи показників усіх проблемних аспектів діяльності підприємств, які можуть бути вирішені за допомогою ресурсозбереження, для забезпечення формування набору обґрунтованих ресурсозберігаючих заходів; відображення через показники всіх проявів реалізації комплексу ресурсозберігаючих заходів на підприємстві; вимір співвідношення і взаємозв'язків показників, які відображають проблемні аспекти та результати ресурсозбереження, які створюють можливості контролю за реалізацією ресурсозберігаючих заходів та виявлення їх впливу на вирішення існуючих проблем на підприємстві; забезпечення порівнянності показників (забезпечення єдності об'ємних, вартісних, якісних, структурних факторів, часових періодів, вихідних умов функціонування виробництва, методики обчислення показників тощо) [6].

Ефективним підґрунтям для забезпечення природно-ресурсної діяльності підприємств є інноваційна діяльність, яка визначатиме рівень інноваційних можливостей суб'єктів господарської діяльності.

Будь-яка країна, яка стала на шлях інноваційного розвитку і широкомасштабного використання його результатів, вже не зможе і не повинна ігнорувати такі об'єктивні чинники: вичерпність природних ресурсів (насамперед невідтворюваних); вразливість; екологічна зрівноваженість; екологічна місткість природного середовища; межі міцності щодо негативних і шкідливих антропогенних впливів тощо.

Зазначені чинники мають всебічно враховуватися не лише у господарській діяльності, а і у визначенні напрямів, темпів, масштабів розвитку на основі вивчення характеру і особливостей природних ресурсів за видами, складних і взаємозалежних явищ і процесів, екологічних наслідків. За умов зростаючого негативного впливу на екосистеми дії суспільства мають бути обов'язково зрівноваженими, адекватними існуючій екологічній

ситуації з метою уникнення суперечностей з екологічними законами, призводячи до негативних змін і необоротних процесів у екосистемі. Тобто соціально-економічна діяльність суспільства зрештою не повинна нівелювати вплив природної основи.

Отже, на економічні і екологічні процеси впливає взаємозв'язок людини і природи, тобто ці процеси проявляються через діяльність людей, тому що задоволення потреб людей неможливе без урахування стану взаємодії суспільства і природи.

На державному рівні контроль за навколишнім середовищем виконується Державною санітарною епідеміологічною службою, Державним гідрометеорологічною службою, Державною екологічною інспекцією. Одним із напрямів обмеження негативного впливу на навколишнє середовище є стягнення податків за забруднення, які направлено на реалізацію відповідних природоохоронних заходів. Але, на нашу думку, для вирішення регіональних екологічних проблем потрібно враховувати комплексний організаційний, правовий і фінансовий підхід у сфері збереження природно-ресурсного потенціалу і екологічно чистого середовища з урахуванням територіальної ознаки (біологічного базису території).

Екологічні пріоритети у розвитку аграрного сектора є вагомими чинниками, які впливають на можливість збереження основи

виробництва – природні ресурси за видами. Саме тому необхідною є системна реалізація дій з реалізації природоохоронних заходів адаптованих до особливостей території.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок у даному напрямі. Проведення наукових досліджень щодо екологічних пріоритетів у розвитку аграрного сектора зумовлено необхідністю поєднання економічних і соціальних інтересів з мінімізацією негативного впливу на навколишнє середовище. Реалізація системних і послідовних державних і регіональних програм у напрямку збереження екосистем, активізація екологізації виробництв з метою зниження екологічних ризиків можливі лише за умови орієнтації подальшого розвитку галузі на інвестиційно-інноваційні засади.

Сутність розвитку аграрного сектора на природно-ресурсній основі повинна ґрунтуватися на повній відмові від хімічних добавок, від синтетичних мінеральних добрив, стимуляторів росту рослин, переході на застосування інноваційних еколого-орієнтованих технологій. Поєднання екологічних пріоритетів із напрямками розвитку галузей економіки є обов'язковою умовою розвитку і орієнтації на формування економіки інноваційно-орієнтованого типу, що дозволить врахувати потреби сучасного суспільства у ресурсах та їх збереження для наступних поколінь.

Список літератури:

1. Борисова В.А. Відтворення природного потенціалу АПК: економічні аспекти : [монографія] / В.А. Борисова ; Сумський державний аграрний університет. – Суми : Видавництво «Довкілля», 2003. – 372 с.
2. Вишневська О.М. Формування збалансованого ресурсного потенціалу аграрного сектору / О.М. Вишневська // Економічний часопис XXI : [Науковий журнал]. – 2011. – № 3-4. – С. 48-50.
3. Дорогунцов С.І. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка : [навчальний посібник] / С.І. Дорогунцов, Т.А. Заяць та інші. – К. : КНЕУ, 2005. – 988 с.
4. Данилишин Б. Економіка природокористування : [хрестоматія] / Б. Данилишин, М. Хвесик, В. Голян. – К. : Кондор, 2009. – 465 с.
5. Мельник Л.Г. Економіка природних ресурсів : [монографія] / Мельник Л.Г., Сотник І.М., Чигирин О.Ю.; Сумський державний університет. – Суми : Університетська книга, 2010. – 348 с.
6. Саблук П.Т. Стабільні економічні умови як фактор послідовного підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / П.Т. Саблук // Економіка АПК : [Науковий журнал]. – 2003. – № 3. – С. 11-17.
7. Хлобистов Є. Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства : [монографія] / за загальною редакцією Є. Хлобистова. – Сімферополь : Аріал, 2011. – 464 с.